

Johdanto: Queer Eurovision!

Annamari Vänskä

Yksi suurimmista vuotuisista eurooppalaisista tapahtumista, Euroviisut, on jälleen takanapäin. Tänä vuonna yli 1,2 miljoonaa eurooppalaista kokoontui televisioiden ja laajakuvaskriinien äärelle kotona tai baareissa katsomaan ja äänestämään tämän vuoden parasta eurooppalaista kappaletta. Tänä vuonna, kuten monena vuonna aikaisemminkin, varsinaista kilpailua edelsivät koko kevään kestäneet semifinaalit, joista valittiin esiintyjät kilpailun varsinaiseen kliimaksiin, toukokuussa järjestettyyn viisuiltaan.

Viisuista on vuosien varrella muodostunut kansallisen laulukavalkadin sijaan megaluokan viihdetapahtuma, johon eivät vakavasti otettavat rokkiryhdytkään enää häpeä osallistua. Päinvastoin: erityisesti tämän vuoden kilpailun perusteella vaikuttaa siltä, että Euroviisuista on tullut yhä enemmän salonkikelpoinen tapahtuma, sulka massiivista näkyvyyttä etsivien – ja siten myös levymyyntiään edistävien – esiintyjien hattuun. Nykymuotoisia Euroviisuja voikin jo verrata semifinaalikarsintojen, suurten katsojalukujen ja spekaakkelimaisen näkyvyyden ansiosta Idols-formaattiin, josta kansallisesti tunnetut kyvyt tulevat hakemaan ponnahdusta myös kansainväliseen menestykseen.

Vuoden 2008 Euroviisujen finaali järjestettiin Belgradissa vuoden 2007 voittajan Marija Šerifovićin kotimaassa. Vuosi 2007 olikin viisuhistoriassa merkittävä: tuntui siltä, että kilpailu vedettiin lopullisesti ulos kaapista. Muun muassa *Helsingin Sanomat* ja sen viikkoliite *Nyt* julkaisivat viisuviikolla useita artikkeleita, joissa kyseltiin Euroviisujen ja homokulttuurin välisen kytköksen perään (”Missä se viisuhomokulttuuri oikein luuraa?”, Jokinen 2007, 13) ja kirjattiin ylös viisuhistorian tunnetuimpia homoesityksiä (”Viisut ulos kaapista”, Huotari ja Silferberg 2007, 14–17;) sekä julkaistiin viisuturisteille suunnattu, homobaareja ja Helsingin homohistoriaa esittelevä kaupunkiopas (”Helsinki Gay and Eurovision Song Contest Guide”, Huotari 2007, 18–19).

Vuonna 2007 suurin valtavirtamediaa kohauttanut uutinen Euroviisuista tuntuikin olevan se, että tapahtumalla on heteroyleisön rinnalla vankka kannatus myös homokulttuurissa. Vuonna 2007 suurimman mediahuomion anastivatkin vielä semifinaaleissa mukana ollut, tosin loppufinaalista pudotettu Tanskan Drama Queen, koko kisan toiseksi tanssittanut ukrainalainen drag-queer (sic!) Verka Serduchka sekä koko kilpailun voittanut Serbian romani ja avoimesti lesbona elävä 22-vuotias Marija Šerifović.

SQS
02/07

1

Johdanto

Annamari
Vänskä

Tämän rinnalla vuoden 2008 viisufinaali näyttäytyi jonkinlaisena paluuna heteronormatiivisuuteen, vaikka mukana muutama queer-katsetta puhutteleva esitys olikin.¹ Vuonna 2008 viisujen teemana tuntui olevan vähäpukeisten naislaulajien Britney Spears- ja Christina Aguilera-imitaatiot sekä rotevien maskuliinisten miesten rokki-esitykset. Poikkeuksen ruotuun tarjosivat oikeastaan vain Ranska ja Espanja. Ranskaa edustaneen Sébastien Tellierin elektropopkappale ”Divine” tarjoili turvallisesti queeriä näkökulmaa partaperformanssilla: niin laulajan kuin viiden naisen taustalaulajajoukkionkin kasvoja koristi suorastaan eläimellisen tuuhea parta.² Espanjan viisukappale oli puolestaan silkkaa viisuparodiaa – kilpailukappaleeksi oli valittu tekstiviestiiänestyksessä voittanut koomikko Rodolfo Chikilicuatren Elvis-imitaatio ”Baila el Chiki-chiki”, jossa dragkingeilyä muistuttava yhdysvaltalaisen rokkimaskuliinisuuden parodia rakennettiin tötteröperuukin, vaaleanpunaisen lasten lelukitaran ja holtittomasti bailaavien ja kaatuilevien taustalaulajien varaan. Lisämakunsa esitykseen toi tieto siitä, että ennen Euroviisuihin osallistumistaan Chikilicuatre oli joutunut pidentämään alun perin minuutin mittaista kappalettaan viisupituuteen ja poistamaan sanoituksista kaikki viitta-

1 Tätä tulkintaa tukee myös se, että Euroviisujen lehdistötilaisuudessa kiersi Svante Stockseliuksen ja Serbian television johtajan allekirjoittama tiedote, jossa toimittajia oli käsketty olemaan puhumatta Kosovosta, olemaan käyttäytymättä kuin homot ja olemaan ylittämättä katuja varomattomasti. Eurovision Song Contest Belgrade 2008 lehdistötiedote.

2 Tämän voi nähdä tietoisena viittauksena vuoden 2007 voittajan, Marija Šerifovićin esitykseen, jonka taustalla lauloi viisi feminiinistä naista.

Rodolfo Chikilicuatre

Sébastien Tellier

ukset poliitikkoihin – muun muassa Zapateroon ja Hugo Cháveziin.

Suomea tämän vuoden Euroviisuissa edusti sankariheviä³ soittava Teräsbetoni. Vuoden 2006 Euroviisut voittaneen Lordin mainetta tavoitteleva ja joidenkin kommentaattoreiden mukaan Lordin jalanjäljissä kulkeva yhtye luuli voitonsa vakuuttaa euroviisuyleisön sankarimytologiasta ammentavalla ja satureihin, taisteluihin ja väkivaltaisen maskuliiniseen fantasiamaailmaan viittaavalla kappaleella ”Missä miehet ratsastaa”. Teräsbetoni, jonka edustama sankarihevi nauttii Suomessa tällä hetkellä suurta suosiota, sai viisuyleisöltä kuitenkin vaisun vastaanoton. Esityksessä ei nähty ironiaa eikä Euroviisuille tyypilliseksi muodostunutta camphenkisyyttä. Yleisö ei tuntunut lukevan ironiaa yhtyeen lavavarustuksesta, joka rakentui hirviöasujen sijaan nahasta tyylytellyistä haarniskamaisista asuista eikä edes machomaskuliinisista sanoituksista. Edes Suomen naapurimaat eivät nähneet esityksessä maskulinismin kritiikkiä ja niinpä esitys jäi viimeisten joukkoon.

Teräsbetonin esityksen saamat vähäiset pisteet antavat viitteitä siitä, että esitystä ei luettu campinä, vaan liian tosikkomaisesti machosotilaallisuuden pönkittämisenä. Ehkäpä kertosäe, jossa todetaan pateettisesti ”missä miehet ratsastaa / siellä lampaat ei voi laiduntaa” ei yksinkertaisesti täytä niitä tulkinnallisia kriteereitä, joiden kautta camp on esityksistä totuttu lukemaan? En itsekään nähnyt esityksen camparvoa – lieneekö siis niin, että mo-

³ Sankarihevistä ks. esim. Zacheus & Aro & Järvinen 2005, 19–29.

niarvoisuutta tavoittelevassa EU:ssa kaikkein vaikeinta on ironisoida machismoa, sotaisuutta ja sankarimaskuliinisuutta? Ainakin Suomen pistesija 22 antoi ymmärtää, etteivät katsojat nähneet yhtyeen mahdollista – joskin epätodennäköistä – ummehtuneen sotilasmaskuliinisuuden ironiaa. Niinpä Suomi jäi jälleen kerran viimeisten finalistien häpeälliseen joukkoon.⁴

Jos ajatellaan campia, niin eikö Teräsbetonin machoa esitystä pitäisi lukea sellaisen kansallisuusmielisyyden keikautuksena, joka rakentuu sotilaallisuuden ympärille? Campin luonteeseen kuuluu, että se on räikeää, epäsovinnaista ja kumartelematonta – samoin kuin se on myös lukutapa, ei objektien sisäinen ominaisuus. Mikäli lukee sankarihevistä kirjoittaneita Zacheusta, Aroa ja Järvistä (2005, 25), vaikuttaa siltä, että juuri sankarihevi olisi erityisen rikas maaperä campluennalle:

Sankariheavyn lajityypilliset tunnuspiirteet tulevatkin selvemmin esille visuaalisuuden ja kerronnan kautta. Sankariheavyn estetiikassa yhdistyvät voima, väkivalta ja fantasiamaailmat. Voima ja väkivalta yhdistetään kulttuurissamme nimenomaan maskuliinisuuteen – ja fantasiamaailmoihin kiinnittyminen antaa mahdollisuuden tämän äärimmäiseen korostamiseen. Sankariheavyn maskuliinisuus onkin nimenomaan menneiden aikojen rekonstruoitua maskuliinisuutta. Genren estetiikalla viitataan aikaan, jolloin ihannoiduimpia miehiä olivat uljaat ja väkivaltaiset sotasankarit. Sankaruuden palvonta

⁴ Tosin tällä kertaa kommentaattorit muistivat painottaa, että koska esityksiä oli kaikkiaan 43, Teräsbetoni ei sijoittunut toiseksi viimeiselle sijalle, vaan esitysten keskikastiin, mitä pidettiin Suomessa voittona.

näkyä niin artistien lavaolemuksessa ja levyjen kansikuvituksissa kuin fanituotteissa ja laulujen sanoituksissakin. Sankariheavy-yhtyeet koostuvat pitkätukkaisista soittajista, jotka esiintyvät usein ilman paitaa lihaksiaan pullistellen tai sitten haarniskoihin ja muihin muinaisten satureiden asuihin sonnustautuneina.

Teräsbetonin voi hyvin sanoa toistavan esityksessään edellä kuvattua maskuliinisuutta. Silti yhtyeen esitystä oli

Teräsbetoni

vaikea nähdä ironiana – toisin kuin toisella tapaa yliamupuvaa Lordia. Itse asiassa on kiinnostavaa, kuinka suuri ero Teräsbetonin ja Lordin glamour-henkisen, hard-rokin supermaskuliinisuutta parodioivan ”Hard Rock Hallelujahin” välillä on. Mikä tekee Teräsbetonin lujasta uskosta urhoollisiin sankareihin, jotka raivaavat viholliset tieltään

vähemmän campia kuin Lordin ”Hard Rock Hallelujahista”? Luulen, että tulkinta liittyy yhtyeiden visuaaliseen puoleen. Lordi liittyy visuaalisuutensa kautta Teräsbetonia selkeämmin muun muassa 1970-luvun Alice Cooperin edustamaan yliamupuvaan glam-rokkiin, jolle ominaista oli melodramaattinen, makaaberikin machomaskuliinisuuden ironisointi. Tällaiseen identiteettileikkelyyn ei Teräsbetonin visuaalisuus yllä. Sen sijaan yhtyeen kieli poskessa -machoilu näkyy ensisijaisesti sanoituksissa. Yhtyeen päätös laulaa suomeksi vähensi taatusti sanojen leikkillisyyttä ja esitys tulkittiin sijoituksesta päätellen tosikkomaiseksi lihasten pullisteluksi, miekkojen kalisteluksi ja mytologisten maskuliinisten sankarihahmojen ihannoinniksi.

Lordin kaikenlaiset kategoriset rajat ylittävä voittoisa esitys vuoden 2006 Ateenan Euroviisuissa sai liikkeelle ajatuksen järjestää Euroviisujen queeriyttä pohtivan seminaarin vuoden 2007 Helsingin Euroviisujen yhteyteen. Euroviisujen aattona, 8. toukokuuta 2007 järjestetty Queer Eurovision! -seminaari kokosi yhteen paitsi joukon akateemisia tutkijoita, myös tukun kansainvälisiä journalisteja, viisufaneja ja Euroviisujen queer-kulttuurisista kytkennöistä kiinnostuneita kuulijoita. *SQS-lehden* Queer Euroviisu -teemanumero onkin koottu pääasiassa seminaarissa esitettyjen puheenvuorojen pohjalta.

Teemanumeron Pervoskooppi-artikkeliosuudessa analysoidaan Euroviisujen suhdetta heteronormatiiviseen kansallisuusaatteeseen, laulukilpailun homofaniuteen ja Euroopan ajalliseen ja kulttuuriseen epäyhtenäisyyteen. Artikkeliosuuden avaa Brian Singletonin, Karen Frickerin

ja Elena Moreon ”Performing the queer network. Fans and families at the Eurovision Song Contest”, jossa kirjoittajat analysoivat euroviisufanien haastatteluiden kautta, kuinka homofanit ovat lukeneet laulukilpailua vastakarvaan – ja kuinka Euroviisut on nyttemmin tuotu ulos kaapista akateemisen tutkimuksen ja Euroviisuturismin myötä. Artikkeliki kysyy myös, kuinka Euroviisujen analysointi queer- ja campnäkökulmista on itse asiassa palvellut heteronormatiivista kulttuuria. Onko se tehnyt aikaisemmin vaietuista, jopa tukahdutetuista merkityksistä ymmärrettäviä ja siten turvallisia kulutusshyödykkeitä?

Toinen artikkeli on Suomen virallisen Euroviisu-tutkijan Mari Pajalan käsialaa. Artikkelissaan ”Closeting Eurovision. Heteronormativity in the Finnish national television” Pajala analysoi, kuinka valtavirtamedia ja erityisesti suomalainen televisio on muovannut ja muovaa käsitystä kansallisuuden ja seksuaalisuuden kytköksestä – kuinka televisiointi joko huomioi tai jättää huomiotta Euroviisujen homosensitiivisyyden ja queer-aspektit. Artikkelissaan Pajala nostaa esille esimerkkejä Dana Internationalista Suomen Euroviisukommentaattoreihin pohtiessaan, kuinka laulukilpailu sekä korostaa ja pönkittää heteronormatiivisuutta että avaa mahdollisuuksia kansallisuuden queerittämiseksi.

Artikkelissaan ”Danzing time. Dissociative camp and European synchrony” Peter Rehberg ja Mikko Tuhkanen puolestaan kritisoivat Euroopan Unionin (virallista?) fantasiaa ajallisesti ja kulttuurisesti yhdenmukaisesta Suur-Euroopasta. Rehberg ja Tuhkanen tarttuvatkin ajatukseen

Nyt-liitteen Euroviisunumeron kansikuva

Euroopan epäsynchroniasta sekä ajallisessa että kulttuurisessa mielessä ja pohtivat lännen ja idän, uudempien ja vanhempien Euroopan Unionin jäsenmaiden epätahtisuutta kahden käsitteen, kulutushyödykkeistetyn campin ja epäjohdonmukaisen kriittisen campin, avulla. Kirjoittajat analysoivat erityisesti vuoden 2007 toisen sijan saavuttaneen Ukrainan edustajan Verka Serduchkan esitystä ja esittävät, että Serduchkan ”Danzing Lasha Tumbai”ei ammenna mistään tietystä campestetiikasta (toisin kuin Tanskan Drama Queen ja Iso-Britannian Scooch), mikä osoittaa, että ajatus eurooppalaisesta yhtenäisyydestä on fantasia, johon liittyy myös poliittisen historian kannalta vaarallisia merkityksiä.

Lehden toisen osan muodostavassa Pervopeilissä katse luodataan Euroviisujen ja queer-kansallisuuden kytköseen sekä useimmiten jopa Euroviisuissa näkymättömiin jäävään lesbocampiin. Esseessään ”Winning failure. Queer nationality at the Eurovision Song Contest” Peter Rehberg analysoi Euroviisuja Gay Prideen verrattavissa olevana homojen jouluna. Tällä Rehberg tarkoittaa, että viisut ovat tapahtuma, jossa juhlivat samanaikaisesti sekä queer etäkansallisuus - vaikka molemmat ovat käsitteitä, jotka eivät helposti mahdu samaan lauseeseen. Analysoimalla Lordin voittoa Ateenan Euroviisuissa vuonna 2006 Rehberg ehdottaa, että Lordin esitys on mahdollista nähdä heteromaskuliinisuuden kritiikkinä ja mieheyden spektaakkelina.

Esseessään ”Bespectacular and over the top. On the genealogy of lesbian camp” Annamari Vänskä puolestaan analysoi Euroviisujen usein unohdettua ja marginalisoi-

tua teemaa: lesbocampia. Vuonna 2007 useat kirjoittajat, muiden muassa feministinä tunnettu Germaine Greer, kehuivat Serbian Marija Šerifovićin vuoden 2007 voittoisaa esitystä ”Molitva” nimenomaan siitä, että se ei ollut campia. Esseessään Vänskä kuitenkin osoittaa, että Molitvan lukeminen ei-campina osoittaa yhtäältä tietämättömyyttä lesbokulttuurin butch-femme -estetiikan konventioista, toisaalta lesbocampin näkymättämyyden pektaakkeleihin uskovan laulukilpailun kontekstissa. Vänskan luennassa Šerifovićin esitys näyttäytyy sukupuolen, seksuaalisuuden, etnisyyden ja luokan kritiikkinä samalla kun hän hahmottelee lesbocampin genealogiaa Euroviisujen marginaalista, vuoden 1992 suomalaisesta esikarsinnasta, jossa 1980- ja 1990-lukujen suomalaisten diskokuplettien eittämätön kuningatar Kikka spektakelisoi valkoista keskiluokkaista feminiinisyyttä.

Teemanumeron viimeisessä osuudessa taidegalleria Pervolinssissä Harri Kalha analysoi suomalaisen mediataiteen grand-old lady Anneli Nygrenin tuotantoa. Nygren, joka voitti teoksellaan ”When Noise and Death Meet” SQS-lehden ja suomalaista mediataidetta levittävän AV-arkin yhdessä järjestämän Euroviisumediataidekilpailun ensimmäisen palkinnon, ei helposti asetu mihinkään tiettyyn lokeroon - ja antautuu queer-teoreettiselle analyysillekin queerin ”kieroon” viittaavassa merkityksessä. Kalha kirjoittaa, että Nygrenin tuotanto asettuu samalla kertaa nykytaiteen keskiöön ja marginaaliin. Teokset, jotka flirttailevat tietoisesti epätiedostavasti tyttöjen kulttuurin ja homokulttuurin välimaastoissa, pyytävät myös ajattelemaan queerin käsitteen eri tasoja ja merkityksiä.

SQS-lehden teemanumeron vastaavina toimittajina ja Queer Eurovision! -seminaarin organisoijinahaluamme kiittää seminaarin ja lehden onnistumisesta Kristiina-instituuttia ja Kirsi Saarikangasta, taiteiden tutkimuksen laitosta ja Pirkko Koskea, AV-arkkia sekä kaikkia seminaarissa puhuneita, artikkeleihin ja esseihin tähän numeroon osallistuneita kirjoittajia sekä seminaarissa mukana olleita aktiivisia keskustelijoita ja viisufaneja

Elektroniset lähteet:

Eurovision Song Contest Belgrade 2008 Press Release

Sébastien Tellier, ”Divine”:

www.youtube.com/watch?v=MZBjUwcdZpM

Rodolfo Chikilicuatre, ”Baila el Chiki-chiki”:

www.youtube.com/watch?v=-27OIHIWT_0&feature=related

Teräsbetoni, ”Missä miehet ratsastaa”:

<http://ohjelmat.yle.fi/euroviisut/terasbetoni>

Teräsbetoni, ”Missä miehet ratsastaa”, sanat:

http://ohjelmat.yle.fi/euroviisut/kilpailukappaleet/missa_miehet_ratsastaa

Kirjallisuus:

Huotari, Päivi 2007: Helsinki Gay and Eurovision Song Contest Guide.

Helsingin Sanomat, Nyt-liite 4.5.–10.5.2007 nro 18, 18–19.

Huotari, Päivi & Silfverberg, Anu 2007: Viisut ulos kaapista. *Helsingin*

Sanomat, Nyt-liite 4.5.–10.5.2007 nro 18, 14–17.

Jokinen, Riku 2007: Missä se viisuhomokulttuuri oikein luuraa?

Helsingin Sanomat 10.5.2007, A13.

Zacheus, Tuomas & Aro, Mikko & Järvinen, Tero 2005: Mies, miekka

ja metalli. Sankariheavyn lajityyppillisten tunnuspiirteiden tarkastelua. *Kulttuurintutkimus* 22:1, 19–29.